

(יש גורסים להפך, ומפרשים שהקרובה למקום המעבר לה זכות הקדימה). היו שוות — הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו.

דף לג

עב. א. דיין שטעה, באלו אופנים הדין חוזר ובאלו אינו חוזר?
ב. דיין שטעה והפסיד את הנידון, האם ומתי הוא חייב לשלם?

א. טעה בדבר משנה — חוזר.

טעה בשיקול הדעת, כלומר בניגוד לדעה הרווחת של החכמים, אבל לא בניגוד להלכה פסוקה; לרב נחמן, אם [היה מומחה ו]יש גדול הימנו בחכמה (המחזיר את דינו. רש"י. ויש מפרשים באופן אחר) — חוזר. ואם לאו — אינו חוזר. ולרב חסדא, אם נטל ונתן ביד — אינו חוזר. לא נו"נ ביד — הדין חוזר. כן פסק הרי"ף, כרב חסדא. וכתב שאם בעלי הדין קבלוהו על עצמם, הואיל ופטור מלשלם — חוזר אפילו נטל ונתן ביד. והרא"ש חולק ופוסק כרב נחמן.

ב. דיין שטעה והפסיד לנידון; אם היה מומחה לרבים שנטל רשות לדון, או גם אם לא נטל רשות לדון אלא שקבלוהו בעלי הדין על עצמם — פטור מלשלם. וכן הדין בשלשה דיינים שקבלום בעלי הדין. יחיד מומחה ללא נטילת רשות, או שלשה — ללא קבלת בעלי הדין — חייבים לשלם. לדעת הרי"ף, אם לא נו"נ ביד — פטורים. וכן לדעת חכמים החולקים על ר"מ, וסוברים שאין לדון דינא דגרמי — אם לא נו"נ ביד פטורים. יחיד שאינו מומחה — חייב אפילו בקבלוהו על עצמם (כדלעיל ו. מלבד אם פרשו הן לדין הן לטעות).

עג. האם מחזירים לזכות או לחובה לאחר גמר הדין — בדינים הבאים:

א. דיני נפשות.

ב. דיני ממונות.

ג. דין המסית.

ד. דין גלות.

ה. דין מלקות.

א. בדיני נפשות מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה (ונקי וצדיק אל תהרג). אבל אם טעו הדיינים בדבר המפורש בתורה, דבר שאפילו הצדוקים מודים בו — חוזר אפילו לחובה.

ב. דיני ממונות — מחזירים בין לזכות בין לחובה. כאמור, אם טעה בשיקול הדעת, דין החזרה תלוי במומחיות הדיין ואם יש גדול הימנו (לרב יוסף ורב נחמן), וגם אם נטל ונתן ביד אם לאו (לרב חסדא).

ג. בדין המסית, מחזירים לחובה ואין מחזירים לזכות. (ולא תחמל ולא תכסה עליו).

ד. חייבי גלות — מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה (גזרה שוה 'רוצח' 'רוצח' מדיני נפשות).

ה. דין מלקות — מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה ('רשע' 'רשע' מדיני נפשות).

דפים לג — לד

עד. האם העדים או התלמידים היושבים לפני הדיינים, יכולים ללמד זכות או חובה לנידון?

העדים; נחלקו חכמים עם רבי יוסי ברבי יהודה, האם יכולים ללמד זכות בדיני נפשות אם לאו (ועד אחד לא יענה בנפש). ולדברי הכל אינם מלמדים חובה (... לא יענה בנפש למות). (פסקו הראשונים כחכמים (סתם מתניתין מ.), שאינם מלמדים לא זכות ולא חובה. ומשמע בסוגיא שדין תורה הוא [על אף הלשון 'דמי חזי' כנוגע בעדותו']. ובדיני ממונות, נחלקו הראשונים האם מותר להם ללמד זכות וחובה. (והושמט מהשו"ע).

התלמידים היושבים לפני הדיינים, מלמדים זכות ואין מלמדים חובה.

בדיני ממונות — התלמידים מלמדים זכות או חובה.

[תלמיד שאומר יש לי ללמד על הנידון זכות, מעלים אותו ומושיבים אותו בין הדיינים, ולא היה יורד משם כל היום כולו. אם יש ממש בדבריו — שומעים לו ולא היה יורד משם לעולם. משנה מ. כפירוש הגמרא מב. וכתב התומים (יה סק"ג): ודאי לא היה התלמיד יושב שם ודומם, אלא מלמד מה שנראה לו ומצרפים דעתו. ובוה משכחת לה סנהדרין גדולה יותר מע"א].

א. תלמיד המלמד זכות בדיני נפשות, מתחשב במנין הדיינים. כן כתבו הראשונים על פי המשנה

דלהלן. וכתב הר"ן: נראה שלא אמרו שהתלמידים מלמדים, אלא כאשר הדיינים חלוקים ביניהם, רק אז מצטרפים המלמדים למנין כדי להכריע, אבל אם הסכימו הדיינים לדעה אחת — הרשות בידם שלא לקבל דברי המלמדים מבין התלמידים או מחכמים אחרים. [ויש לעיין אם הכוונה רק כאשר כולם מזוכים או מחייבים, או אף אם הדיינים חלוקים במסקנת הדין, כל שהדיינים כולם אין נראה להם טעם התלמיד, אינו מתחשב במנין].

יש מי שכתב (עפ"י הסוגיא דלהלן לו) שהתלמיד המלמד אינו עולה למנין אלא רק שומעים את דעתו (עפ"י הרי"א"ז דף מג. ואין כן דעת שאר הראשונים, כאמור).

ב. נראה, רק כשהתלמיד מחדש טעם לזכות שלא חידשוהו הדיינים, נכנס למנין, אבל כשלא חידש דבר אלא שנראים בעיניו דברי המזוכים — אין בכך כלום, שהרי לעולם יהיו בין התלמידים כאלו הרואים דברי המזוכים, ואין מצרפים אותם (חדושים ובאורים א, טו).

ג. שני תלמידים המלמדים טעם אחד, אפילו משני מקראות — אין נמנים אלא אחד (עפ"י רמב"ם י,ה).

אמר הנידון עצמו יש לי ללמד על עצמי זכות — שומעים לו, ובלבד שיש ממש בדבריו (משנה מ.).

הרמב"ם (י,ח) כתב שגם הנידון המלמד זכות נמנה במנין הדיינים. והמפרשים תמהו על דבריו. ויש מי שכתב שטעות סופר היא זו.